

Никос
КАΖΑΝΔΑΚΙΣ

ХРИСТОС ОΤΗΝΟΒΟ
ΡΑΖΠΗΑΤ

Никос
КАΖΑΝΔΑΚΗΣ

ХРИСТОС ОТНОВО
РАЗПНАТ

Превод от гръцки
Георги Куфов

enthusia**st**

София, 2021

Νίκος Καζαντζάκης
Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται

© Niki Stavrou

Νίκος Καζαντζάκης
ΧΡΙΣΤΟΣ ΟΤΗΘΒΟ ΡΑΖΠΗΑΤ
© Γεорѓи Κυφοβ, превод, 1983, 2017, 2021
© Яна Арѓироулоc, дизајн на корицама, 2021
© Стефан Пеев, наборен шрифт Veleka (SIL Open Font License), 2021
© Enthusiast – запазена марка на „Алто комуникејшнс
енд пблшишнг“ ООД, 2017, 2021

ISBN 978-619-164-433-9

Седи агата на Ликовриса на балкона си над селския площад, пуши си чибука и пие ракия. Ръми тихо, приятно и по засуканите му дебели мустаци, прясно боядисани с черна боя, са кацнали и блестят няколко капчици; и агата, разгорещен от ракията, ги облизва, за да се поразхлади. От дясната му страна стои прав сеизинът с тръбата си, грамаден див анадолец, криволег и с грозна мутра; от лявата му страна седи с кръстосани крака върху кадифена възглавница едно красиво закръглено турче, което току му пали чибука и му пълни непрекъснато чашата с ракия.

Притваря махмурлиите си очи агата и се радва на горния свят; добре е натъкмил всичко Господ, мисли си той, скопосано нещо е този свят, нищо не му липсва: ако огладнееш, има хляб и пържено месо, и пилаф с канела; ако ожаднееш, има от живата вода – ракията; ако ти се госпи, Бог е направил съня само заради сънливостта; ако се ядосаш, направил е камшика и задника на рауте; ако те хванат мераците, направил е маането. И ако пък искаш да забравиш дертовете и теглата на този свят, направил е Юсуфчо.

– Голям майстор е Аллах – мърмори разчувстван той, – голям майстор, мераклия; сече му акълът; как му е хрумнало, да речем, да направи ракията и Юсуфчо!

Овлажняват очите на агата от религиозно умиление и от многото ракия. Навежда се от балкона и се

любуба на раите си, които се разхождат по площада прясно обрѣснати, празнично облечени, с широки червени пояси, с изпрани потури и сини тузлуци. Едни носят фес, други – чалма, трети – калпак от агнешка кожа. Най-наперените са затѣкнали над ухото си стрѣкче босилек или цигара.

Третиият ден на Великден е, литургията току-що е свършила. Приятен, мек ден, слънце, рѣми, миришат лимоновите цветчета, нагѣпват дърветата, съживяват се тревите, възнася се Христос от всяка бучица прѣст. Разхождат се християните по площада, срещат се приятелите, поздравяват се един друг, казват: „Христос воскресѣ“, и след това сядат в кафенето на Костандис или под големия платан сред площада, порѣчват наргилета и кафета и подхващат като симния дѣжг сладките приказки.

– Такѣв ще да е и раят – казва Хараламбос клисарят, – меко слънце, тих дѣждец, цѣфнали лимони, наргилета и тѣнки приказки во веки веков.

На другия край на площада, зад платана, се издига, прясно варосана, с прелестната си камбанария, селската църква „Разпятие Христово“. Вратата ѝ днес е окичена с върбови и лаврови клонки. Околоврѣст – селските дѣкянчета и работилници: сарачницата на дивия Панайотарос, дето му викат и Гипсоадеца; защото веднѣж донесоха в селото гипсова статуетка на Наполеон, а той я изяде; след това донесоха друга, на Кемал паша, изяде и нея; сетне донесоха на Венизелос, и нея изяде. До него е брѣснарницата на Андонис „Еротокритос“, над вратата ѝ виси табела с големи кървавочервени букви: „Валят се и зѣби!“ По-нататѣк е касапницата на кир Димитрос куция: „Пресни главички, Иродиада“. Всяка събота той коли едно теле и преди да го заколи, му позлатява рогата, боядисва му челото, врѣзва му червени панделки на врата, разкарва го из селото, куцукайки, и

разгласява качествата му. И накрая – прочутото кафене на Костандис, тясно и дълго, прохладно, дето ухае на кафе и тютюн, и на градински чай през зимата. На стената му, отгясно, висят, гордост за селото, три големи лъскави литографии: от едната страна – Геновева, полугола сред тропически лес; от другата – кралица Виктория, дебела, синеока, с огромни гърди на дойка; и по средата – суров, със сиви сърдити очи, с висок астраганен калпак, Кемал паша.

Всички са благодушни хора, работливи, добри стопани, богато е селото, а и агата му е добър човек, мераклия, много обича ракията, тежките благоухания, мускус и пачули, и пухкавото турче, дето седи от лявата му страна върху кадифена възглавница. Гледа агата християните, както овчарят гледа угоените си овце, и се радва.

„Добри хора – мисли си той, – напълниха и тази година килера ми с великденски гарове – сирена, краваи със сусам, козунаци, червени яйца... А един, да е жив и здрав, ми донесе едно гърненце с хиоска гъвка за моя Юсуфчо, да гъвче, та да му мирише на хубаво устичката...“

И като си каза това, хвърли нежен поглед към малкия ага, който гъвчеше гъвка, пълничък и унесен.

И както си мислеше за пълния си с блага килер, и тихо ръмеше, и камъните блестяха, и петлите бяха започнали да пеят, а до него, свит в краката му, Юсуфчо гъвчеше гъвка и мяскаше доволно с език – агата почувства изведнъж, че сърцето му прелива, изпъна шия, понечи да подхване маане, но го домързя. Извърна се към сеузина си и му направи знак да надуе тръбата, да млъкне народът; а след това се извърна наляво:

– Изпей ми, Юсуфчо, жив да си, изпей ми: „Дуня табир, руя табир, аман, аман!“. Изпей ми го, че ще пукна!

Пълничкото момченце извади, без да бърза, гъвката от устата си, залепи я на голото си коляно, опря дясна

глан на бузата си и подхвана любимото маане на агата:
„Светът е сън, аман, аман!“

Чувствен, изпълен с нежа, гласът се извисяваше, снишаваше се, гугукаше като гълъбица. И агата затвори очи, и през цялото време, докато продължи маането, беше толкова захласнат, че беше забравил да пие.

– На кеф е агата – измърмори Костандис, като погнасяше кафетата. – Да е жива и здрава ракията.

– Да е жив и здрав Юсуфчо – каза, като се усмихна горчиво, Янакос – праматаринът* и писмоносецът на селото – с къса и заоблена бяла брада и хищни птичи очи.

– Да е жива и здрава тая сляпа съдба, дето го е направила него ага, а нас – раи – измърмори братът на попа, Хаджи Николис, селският учител, мършав, с очилца и голяма остра адамова ябълка, която подскачаше, когато той говореше.

Разпали се, спомни си за прадедите, въздъхна:

– Едно време – продължи той – тези земи са ги владели нашите, гърците, завъртяло се колелото и дошли византийците, гърци и те, и християни, завъртяло се отново колелото, и дошли агаряните... Ала възкръсна Христос, момчета, ще възкръсне и родината! Костандис, ела почерпи юнаците!

В това време маането свърши, турчето сложи отново дъвката в устата си и започна пак да преживя с тъпо изражение. Изсвири отново тръбата, можеха вече раите да се смеят и да викат свободно.

Капитан Фортунас, един от петимата селски старейшини, се появи на вратата на кафенето. Висок, снажен, стар моряк, който години наред беше кръстосвал Черно море, като пренасяше руско жито и вършеше контрабанда. Косъм нямаше по лицето му; беше къосе и жълто-чер, изпечен, с дълбоки бръчки, а очите му, малки, съвсем черни, искряха. Остаря, остаря и корабът му,

* Праматар, праматарин (ост.) – амбулантен търговец. – Бел. рег.

разби се една нощ край Трапезунд, и капитан Фортунас, като корабкрушенец, бактисал, се завърна в селото си да си срѣбне колкото може повече ракия и като му дойде часът, да извърне лице към стената и да умре. Много бяха видели очите му, дотегнало му бе; не му беше дотегнало, уморил се бе, но се срамуваше да си го признае.

Днес носеше високите си капитански ботуши, жълтата си мушама и чорбаджийския си калпак от истински астраган. Държеше и гългата си тояга на старейшина. Двама-трима селяни се понадигнаха и го поканиха да пие една ракия.

– Нямам време, момчета, гори за ракия – каза той. – Христос воскрес! Отивам в къщата на попа, където първенците се събират. След час да започнат и онези от вас, които са поканени; прекръстете се и елате, добре знаете, днеска имаме работа. А някой да отиде да повика Панайотарос самарджията, с дяволската брада; много ни трябва.

Замълча за миг, очите му лукаво заиграха:

– Ако не си е вкъщи, ще е у вдовицата – каза той и всички избухнаха в смях.

Но старият Христофис, каруцарят, който на младини беше разбрал, на макар и да бе платил скъпо за това, какво ще рече севда, скочи:

– Какво се смеете бре, серсеми? – извика той. – Добре прави; огън бий бре, Панайотарос, не ги слушай тия! Малко е животът, много е смъртта, карай!

Дебелият Димитрос, касапинът, поклати прясно обръснатата си глава:

– Господ да поживи нашата Катерина вдовицата – каза той. – Дявол знае от какви рога ни спасява!

Капитан Фортунас се засмя.

– Абре, момчета – каза той, – не се карайте. Във всяко село трябва да има по една такава мома, та да не си намират бялата честните. Тя е, санким, като чешма край пътя;

жадните минават и пият; иначе щяха да тропат наред по вратите ни. А пък жените, като им поискаш вода...

Извърна се, видя учителя.

– Хаджи Николис – извика му той, – още ли си тук? Старейшина си и твоя милост, имаме съвет. И кафенето го направи на училище, сколасвай и цгвай!

– Да гойда ли и аз? – каза старият Христофис и намизна на компанията. – Ставам за Юга.

Но капитан Фортунас беше вече поел по нагорницето, като се опираше тежко на тоягата си по калдъръма. Не беше добре днес; присвиваше го пак ревматизмът, цяла нощ не беше мигнал. Изпи рано-рано двестри водни чаши ракия, за цяр, ала напусто, болките не минаваха. Дори ракията не можеше да ги нагвие.

– Мд̀ре, ако не ме беше срам – измърмори той, – и почнех да викам, може би болките щяха да понамалеят; ама н̀а, че не ми дава пустото му честолубие! И трябва да вървя изп̀чен и да се правя, че се смея. И ако пък тоягата ми падне на земята, да не оставя някой кератия да ми помогне, ами сам да се наведа да си я взема. Хапи бре, капитан Фортунас, устни, издуй платната, карай с главата напред срещу вълните, варда, да не се посрамиш! Буря е, санким, и животът, ще премине!

Ръмжеше и тихичко проклрнаше, като се клатушкаше. Спря се за миг, озърна се, никой не го гледаше; възгъхна и малко му олекна. Погледна нагоре, видя навр̀х селото да се белее сред гърветата къщата на попа с боясаните си в синьо прозорци.

– Взе, че си построи къща навр̀х селото, дяволският му поп! – измърмори той. – Да се не види макар!

И пое отново по нагорницето.

В къщата на попа бяха вече пристигнали двамата от първенците, седяха по турски на миндера, мълчаха и чакаха черпнята. Попът беше отишъл в кухнята да гаде нарежданята си и единствената му г̀щеря, Марьор̀и,

приготвяше подноса с кафето, студената вода и лъжичката със сладко.

До прозореца се беше разположил първият старейшина на Ликовриси, от голям сой, чорбаджия, охранен, с чохени шалвари, с извезано със сърма менге и с един дебел златен пръстен на показалеца – печатът му с две главни, здраво преплетени букви: Г. П. – Георгиос Патриархеас. Ръцете му бяха пълни и меки като на владика. Никога не беше работил, имаше цяла сюрня ратаи и изполичари, които работеха и го хранеха. И червото му дебелееше, все по-широк ставаше задникът му като на кобила, увиснали му бяха шкембетата, а гушата му се спускаше на три ката и лежеше кат връз кат на косматите му пухкави гърди. Два-три предни зъба му липсваха, друг кусур нямаше, и когато говореше, фъфлеше и се объркваше; но и този му кусур увеличаваше тежестта му, защото те принуждаваше, когато говореше, да се наведеш, за да разбереш какво казва.

Вдясно от него, в тъгла, хилав, кирлив, с тясна глава, с гуреливи очи, с дебели ръчища, покрити с мазоли, седеше свит и смирен вторият старейшина, най-големият собственик в селото, старият Лагас. Седемдесет години приведен над земята, прекопава я, засява я, жъне я, сади маслини и лозя, изстиска я и ѝ пие кръвта. Никога, още от малко хлапе, не се бе откъсвал от земята. Ненаситен, алчен, нахвърляше се върху нея, даваше ѝ едно, а искаше от нея хиляда, и никога не казваше: „Слава богу!“, ами все мърмореше неблагоприятно. И на старини земята все не му стигаше; колкото повече приближаваше смъртта и чувстваше, че малко хляб му остава да яде, толкова повече бързаше да свари и да съсипе хората. И захвана да дава заеми с тежка лихва на съселяните си; залагаха, горките, лозята и нивите си, идваше време за плащане, не можеха да платят, изкарваха нещата им на пърг и старият Лагас ги лапваше.

И все се оплакваше, и все гладуваше, а жена му ходеше боса, и остави единствената гъщеря, която бе успял да направи, да умре, защото не повика лекар, когато беше болна, да я прегледа.

„Много разноски – каза, – големите градове са далеч, откъде да говедеш лекар! И после, какво знаят и те? Вятър знаят! Имаме си тук нашия поп, той знае стари церове. Ще му платя да направи и миросване, и хем тя ще оздравее, хем ще струва по-евтино.“

Ала мехлемите на попа отидоха напразно, миросването не хвана, девойката умря на седемнадесет години и се отърва от баща си; отърва се и той от големите разноски по сватбата. Веднъж, няколко месеца след смъртта ѝ, седна и направи сметка: зестра – горе-долу толкова, грехи, маси, столове – толкова, трябваше да покани на сватбата роднините, а те кой знай колко ще изплюскат, тури месо, хляб, вино – толкова... Събра всичко, много големи разноски, щеше да го отупа гъщеря му, така че няма нищо, всички ще умрем... Отърва се и тя от грижите на тоя свят – мъже, деца, болести, пранета. Късметлийка излезе, Бог да я прости!

Влезе Марьор̀и с подноса, поздрави със сведени очи първенците, застана пред чорбаджията. Бледа, с големи очи, с вити вежди, с две дебели кестеняви плитки, омотани на венец около главата ѝ. Напълни старият чорбаджия догоре лъжичката си със сладко от вишни, погледна девойката, вдигна чашата си.

– И на сватбата ти, Марьор̀и! – пожела ѝ той. – Синът ми бърза.

Поповата церка беше сгодена за единствения му син Михелис и попът се гордееше, че ще има такъв сват и че скоро ще има внуци.

– Не мога да разбера защо бърза толкова хубостникът му неден! Не можел, вика, повече... – добави със смях чорбаджията и намизна на девойката.

А тя се изчерви до уши, смути се, не можа да отвърне нищо.

– Сватба да имаме! – каза поп Григорис, като влезе с шише мискетово вино. – С благословията на Христос и Богородицата!

Суров, як, със снежнобяла чаталеста брада, охранен, миришеше на тамян и масло. Видя, че гъщеря му се изчерви, и за да промени разговора, каза:

– Кога, ако е рекъл Господ, ще омъжиш и осиновената си гъщеря Леньò?

Леньò беше едно от копелетата, които чорбаджията беше измайсторил със слугините си. Беше я сгодил за смирения си предан овчар Манольòс и по чорбаджийски ù беше дал зестра едно стаго овце, което Манольòс пасеше на отсрещната планина Панагия.

– Ако е рекъл Господ – отвърна той, – тези дни; Леньò вика, бърза. Бърза ктсметлийката; напрацели са ù, санким, ненките и искат да кърмят син. „Май иде – каза ми онзи ден, – май иде, чорбаджи, и трябва да побързаме.“

Отново се засмя сърдечно, гушите му се затресоха.

– През май – каза той – се женят магаретата, има право Леньò; трябва да побързаме. Хора са и те, па макар и да са ратаи.

– Добър е Манольòс – обади се попът, – добре ще си живеят.

– Обичам го и него като свое дете – каза чорбаджията. – Видях го тогава, когато минах през манастира „Свети Пантелеймон“; ще да е бил петнайсетгодишен, гоїде с погноса в стаята на изумена да ме почерпи. Беше същински ангел, само крила му липсваха. Сърцето ме заболя за него. Жалко, си казах, тактв левент да увехне в манастир като евнух. Отидох в килията на стареца му, отец Манасис. От години лежеше парализиран. „Отче – му викам, – ще те помоля за една услуга; и ако ми я сториш, ще подаря едно сребърно кандило

на манастира.“ – „Само да не ми поускаш Манолъдс“ – каза Манасис. – „Тъкмо него искам, отче, да го взема на работа при мен.“ Въздъгна старецът. „Имам го като свое дете – каза, – не мога да се оплача за нищо от него. Безпомощен съм и самотен, никого друг си нямам; всяка вечер му говоря за отшелниците и светците; учи се и той, минава ми и на мен времето.“ – „Пусни го, отче, да влезе между хората, да има деца, да поживее; и ако му се втръсне животът, да се покалузери.“ С голям зор успях да го взема; и сега му давам Ленъд; на добър час да е!

– Ще ти направи и внуци... – каза старият Лагас, като хихикаше злобно, взе си с върха на лъжицата една вишна, сдъвка я, сръбна глътка мускет и изказа благопожеланията си:

– Добри печалби в работите ни, да гаде Господ да не умрем от глад. Лозята и посевите тази година не са добре, загубени сме.

– Добър е Господ – отвърна с гръмкото си гласище попът, – добър е Господ, дядо Лагас, кураж! Затегни си колана, не го удряй на харч, многото ягене е вредно. И зарежи широките пръсти, не пръскай така имането си за бедните.

Избухна в смях чорбаджията, къщата се разтресе.

– Дайте милостиня, християни, старият Лагас умира от глад! – захленчи той, като протегна просешки пълното си ръчище.

Чуха се тежки стъпки, стълбата заскърца.

– Пристигна и капитан Фортунас, старият морски вълк – обади се попът и стана да му отвори вратата. – Чакай, Марърорì, не си отивай, да го почерпим. Отивам да му донеса една водна чаша и ракия; той презира виното.

Поспря се капитанът пред вратата, да си поеме дъх; влезе засмян, но пот се стичаше по челото му. Заг него се показа запъхтия и учителят, който беше тичал, за

да го настигне; гържеше в ръка шапката си и си вееше с нея. Тъкмо в този миг се появи и попът с ракията.

– Христос възкресе, юнаци! – каза капитанът на примата старци.

Стисна устни и седна колкото се може по-пъргаво на миндера. Обърна се към девойката:

– Не ща аз сладка и кафета, Марьорù, ме са за коконите и старците; тази чашка, дето вие ù викате водна чаша, ми стига; и на сватбата ти! – каза той и я гаврътна наведнъж.

– Голям ден е днес – каза учителят, като сърбаше кафето си; – след малко ще дойде народът, трябва да побързаме да вземем решение.

Марьорù излезе навън с подноса, мандалоса попът вратата. Широко му, изпечено от слънцето лице изведнъж придоби пророческо величие; изпод гъстите му вежди очите му блестяха. Добре се хранеше този поп, пиеше, изтърсваше дебелашки шеги, когато беше на кеф, биеше, когато се ядосваше; и сега дори, на старини, заглеждаше жените и кръвта му кипеше; главата му, гърдите му, бъбреците му бяха пълни с човешки страсти. Но когато извършваше литургия или когато вдигнеше ръка, за да благослови или да прокълне, някакъв суров пустинен вятър го обвиняше и поп Григорис, дячът, пиячът, масалджията, се превръщаше в пророк.

– Братя първенци – изрече той с тежък глас, – тържествен е днешният ден, Бог ни вижда и чува; каквото ще кажем в тази стая, ще го запише в тефтерите си, опичайте си акъла! Възкръсна Христос, но вътре в нас все още е разпнат върху плътта ни, нека го възкресим и в нас, братя старейшини! Забрави, чорбаджи, за миг земните неща, добре се нагласи на тази земя и ти, и твоят род; яде, пи и целува повече, отколкото трябва, издигни за миг ума си над всички тези благи неща и помогни ни да вземем решение. И ти, дядо Лагас, забрави в такъв

тържествен ден зехтините и вината си, и златните турски лири, дето си натрупал в сандъците си. На теб, гаскале, брате мой, нямам какво да кажа; твоят ум стои над яденета и златни лири и жени, и общува с Бога и Гърция; ала ти, стари капитане, грешнико, изпълни Черно море с хайдуклуците си; помисли днес вече за Бога и помогни и ти да вземем правилно решение.

Капитанът кипна.

– Зарежи миналото, отче – извика той, – Господ ще отсъди! Ако можехме и ние да говорим свободно, щяхме, санким, да кажем доста работи и за светиня ти.

– Говори, отче, ама си опичай акъла, на първенци говориш! – каза чорбаджията, като смръщи вежди.

– На червеи говоря! – извика ядосано попът. – И аз съм червей, не ме прекъсвайте; народът всеки миг ще дойде, а дотогава трябва да сме взели решение. И така, слушайте: по стар обичай, от геди и прагеди, в селото ни всеки седем години избираме измежду всички селяни пет-шест души, които да съживят със собствените си тела през Страстната седмица страданията Христови. Шест години минаха, навлязохме в седмата; днеска трябва ние, главите на селото, да изберем кои от всичките ни съселяни са достойни да въплътят тримата големи апостоли: Петър, Яков и Йоан; и кои – Юда Искариотски, и коя – Магдалена блудницата. И най-вече кой – Боже, прости ме! – ще може, като запази през цялата година сърцето си чисто, да представи разпнатия Христос.

Спря за миг попът да си поеме дъх; намери сгода учителят и адамовата му ябълка заигра нагоре-надолу:

– Мистерии са ги наричали някогашните хора – каза той; – започвали от Връбница в нартика на църквата и завършвали на Велика събота в полунощ, в градината, с възкресението на Христа. Идопоклонниците са имали театрите и църковете, християните – мистерии...

Ала поп Григорис прекъсна плама му.

– Добре, добре – каза той, – знаем ги тези неща, гаскале, остави ме да довърша. Думите стават плът, виждаме вече с очите си, чувстваме страстите Христови. От всички близки села се събират поклонници и вдигат шатрите си около черквата, и плачат, и се бият по гърдите през цялата Страстна седмица, и накрая започват гуляите и хората с възкресението на Христа. Много чудеса стават през тези дни, помните, братя старейшини, много грешници почват да плачат и да се разкайват, а доста стопани си припомнят какви грехове са сторили, за да забогатейат, и подаряват една нива или някое лозе на църквата, за да спасят душата си. Чуваш ли, дядо Лагас?

– Говори, говори, отче, и зарежи подмятанията – отвърна дядо Лагас разгразнено; – на мен такива не ми минават, да си го знаеш.

– Събрахме се, значи, гнес, за да изберем, с божие просветление, селяните, на които да поверим тази свещена мистерия. Говорете свободно; нека всеки каже мнението си. Чорбаджи, ти си първият старейшина, говори първи, слушахме.

– Юда си имаме! – избърза да се обади капитанът. – По-добър от Панайотарос Гипсосягеца няма да намерим. Дивак, груб, сипаничав, с яки ръчища, същински орангутан; видях един такъв в Одеса; и най-важното: има брада и коса тъкмо каквито трябва – съвсем червени като на дявол.

– Не е твой ред, капитане – каза строго попът, – не бързай, други имат предимство; и тъй, чорбаджи?

– Какво да ти кажа, отче – отвърна чорбаджията; – аз искам само едно нещо: да сложите сина ми Михелис да представи Христа.

– Не става – отсече рязко попът; – синът ти е чорбаджииче и много пълен, охранен, добре гледан; а Христос е бил беден и слаб. Не е подходящ, да прощаваш. И

после, Михелис може ли да свърши такава тежка работа? Ще го бият с бич, ще му сложат трънен венец, ще го качат на кръста – Михелис няма да издържи, искаш да се разболе ли?

– И най-важното – обади се пак капитанът, – Христос е бил рус, а Михелис има черни като катран коси и мустаци.

– Магдалена си имаме – намеси се и Ладас, хихикайки, – вдовицата Катерина. Всичко си има, грешницата недна! И проститутка е, и хубава, и има съвсем руса дълга коса – стига ѝ до коленете. Видях я веднъж да се реши на двора си, пфу, да се не види, ама и владика може да вкара в грях!

Капитанът отвори уста да изтърси пак някоя дебелашка шега, но попът го погледна страшно и късето си глътна думите.

– Лошите ги намираме лесно – каза попът, – Юда, Магдалена; ама добрите? Тук да ви видя! Трябва, струва ми се, да се върнем назад. Къде да намерим – Боже, прости ме! – човек, който да прилича на Христос? Ама да му прилича горе-долу и малко външно. По цели дни и седмици прехвърлям това в ума си и много ноци не съм мигнал. Ала, струва ми се, Господ се смилу, открий.

– Кои? – обади се раздражено старият чорбаджия. – Я да чуем.

– С твое позволение, чорбаджи, един твой човек, когото и твоя милост обичаш – чобанинът ти Манолъдс! Кротък е, благо приказва, знае четмо и писмо – някогашен послушник, божем! – има и сини очи, и руса като мед брадичка. Така рисуват и Христос. А пък е и набожен; всяка неделя слеза от планината, за да чуе литургията. И колкото пъти се е причестявал и съм го изповядвал, не съм му намирал никакъв грях.

– Малко е заваян – изпуска старият Ладас, – вижда призраци.

– Това е хубаво – увери попът, – от мен да го знаете. Душата да е чиста!

– И издържа да яде бой, да го богат трънните и да носи кръста. А пък е и овчар, и това е хубаво; овчар е бил и Христос, на човешките стада – каза и учителят.

– Разрешавам му – каза чорбаджията, след като размисли известно време; – ами синът ми?

– Той става за Йоан – каза възторжено попът. – Има всичко, каквото трябва за това: пълен, пухкав, черни коси, багемовидни очи, от добро семейство, такъв е бил и любимият ученик.

– За Яков – каза учителят, като гледаше плахо брат си, попа, – добър ми се струва, не можах да намеря по-добър, Костандис кафеджията: има свиреп вид, мършав е, неразговорлив и инатчия; така представят апостол Яков.

– А има си и жена, която го държи под чехъл – обади се отново капитанът. – Бил ли е женен и апостолът, какво ще кажеш, премъдри?

– Не се подигравай със светините, безбожнико! – извика ядосано попът. – Не се намираш на кораба си, та да ги плещиш пред юнзите; това е мистерия.

Учителят се покуражи.

– Хубавичък Петър – каза той – ми се струва ще бъде праматаринът Янакос: ниско чело, къдрави сиви коси, късо чене, лесно се ядосва и бързо му минава, пламва и угасва като прахан; но има добро сърце. По-добър Петър не намирам в нашето село.

– Малко крадлив пада – каза чорбаджията, като поклати тежката си глава. – Ама нали е търговец, какво друго очакваш? Няма значение.

– Разправят – изсъска пак старият Лагас, – че бил убил жена си. Пукнал я.

– Лъжа, лъжа! – извика попът. – Мен питайте! Изяла покойната веднъж от лакомия цяло кълъче със суров нахут и след това я хванало жажда. Пила, пила вода,

цяла стомна, жадна била горката, надула се и пукнала. Не си слагай грях на душата, дядо Ладас!

– Така ù се пага! – каза капитанът. – Ето какво прави водата, да е пила ракия!

– Трябват ни още един Пилат и един Каяфа – каза учителят. – Трудно, струва ми се, ще ги намерим.

– По-добър Пилат от твоя милост, чорбаджи, няма да намерим – обади се попът с ласкав глас. – Не мръщи вежди, Пилат е бил също голям чорбаджия и е приличал на теб: благородник, охранен, чист, с гуша. И добър човек; сторил, каквото могъл, да спаси Христос и накрая казал: „Измивам си ръцете“, и така се избавил от грях. Приеми, чорбаджи, така ще придобем величие на мистерията. Представи си каква прослава за село то ни и колко народ ще се домъкне, когато се разбере, че големият чорбаджия Патриархеас ще бъде Пилат!

Чорбаджията се усмихна гордо, запали чибуката си и не каза нищо.

– Чудесен Каяфа става от дядо Ладас! – подметна отново капитанът. – По-добър Каяфа къде ще намерим? Твоя милост, отче, дето изографисваш, я ми кажи какъв го изкарват Каяфа по иконите?

– Ами... – рече попът, като преглътна на сухо – горе-долу като дядо Ладас. Кожа и кости, с мазни дрехи, с хлътнали бузи, с жълт нос...

– А мустаците му проскубани ли са били? – попита отново драката капитан. – И цепил ли е косъма на две? Носил ли си е обуцата под мишница, за да не им се изтъркат подметките?

– Ще си отида! – извика Ладас и скочи от миндера. – Твоя милост да станеш някой, капитан кьосе! Не ни ли трябва и някое кьосе?

– Аз ще остана резерва – каза със смях капитанът и се престори, че засуква мустак. – Може, санким, до една година, хора сме, стари сме, един от двамата ви,

твоя милост, мустакати Ладас, или негово благородие Пилат, да хвърлите петалата; и тогава аз ще заема мястото му, за да не се развали мистерията.

– Намерете друг Каяфа, това ви казвам! – извика старият пинтия. – Трябва да поливам, отивам си!

И тръгна към вратата. Но попът с една крачка застана пред вратата и разпери ръце.

– Къде отиваш? – каза той. – Народът идва, няма да си отидеш; няма да ставаме за резил!

И после добави по-меко:

– Трябва да направиш и ти една жертва, кир старейшино! Помисли и за ага. Много от греховете ти ще бъдат опростени, ако ни помогнеш в това наше богоугодно дело. По-добър Каяфа няма да намерим, не се опъвай. Господ ще го запише в тефтерите си.

– Каяфа аз не ставам! – извика съвсем изплашен старият Ладас. – Намерете друг! А за тефтерите, гето викаш...

Но не свари да довърши думата си; селяните вече се изкачваха по стълбата и попът гръпна мандалото на вратата.

– Христос воскресе! – поздравиха десетина селяни, като поставиха глан на гърдите, после на устните, сетне на челото и се наредиха прави край стената.

– Воистина воскресе! – отвърнаха старейшините и се нагласиха на миндера с кръстосани крака.

Извади табакерата си чорбаджията и им я подаде да си свият по цигара.

– Взехме решение, чада мои – каза попът, – тъкмо навреме дойдохте, добре дошли!

Плесна с ръце, дойде Марьорì.

– Марьорì – каза той, – почерни момчетата; и гонеси и по едно червено яйце на всеки за Христос воскресе!

Пиха, стисна всеки в шепата си червеното яйце; зачакаха.

– Чада мои – започна попът, като гласеше чаталестата си брада, – обясних ви вчера, след литургията, за какво ви викаме. Голяма мистерия ще се извърши идния Великден в нашето село, и трябва всички, мало и голямо, да помогнем за това. Всички помнете преди шест години каква Страстна седмица само беше. Какви ридания избухнаха в нартука, какви покъртителни жалби; а после, в неделя, на Великден, каква радост беше, какви големи свещи бяха запалени, какви разтворени обятия, как се хванахме всички на хорото и неехме „Христос възкресе из мъртвих“ и всички бяхме станали братя! Такива и още по-хубави трябва да станат през идната година страстите и възкресението Христово. Съгласни ли сте, братя?

– Съгласни сме, отче! – отвърнаха всички в един глас. – С твоята благословия!

– С божията благословия! – рече попът и стана. – Ние, старейшините, избрахме кои от селяните тази година ще превъплътят страстите Христови – кои ще бъдат апостоли, кои – Пилат и Каяфа, и кой – Христос. В името божие; приближи се, Костандис!

Кафеджията сгъна престилката си, втъкна края ѝ в широкия си червен пояс, пристъпи.

– Теб, Костандис, ние, старейшините, избрахме да бъдеш Яков, строгият брат на Исус. Тежко задължение, божествено, трябва да го носиш с чест, да не посрамиш апостола. Трябва да станеш, от днес нататък, Костандис, нов човек; добър си, но да станеш още по-добър. По-честен, по-благ на думи, по-редовен в черква. Да слагаш по-малко ечемик в кафето, да не изливаш останалото по чашите вино във виното, което продаваш, да не режеш локумите наполовина и да ги продаваш за цели. И си опичай акъла, да не биеш вече жена си, защото от днес нататък не си само Костандис, ами и Яков, разбра ли? Разбрах, да кажеш.

– Разбрах – отвърна Костандис, потънал от срам, и се оттегли до стената.

Понечи да каже: „Не аз бия жена си, тя ме бие мен“, но го досрамя.

– Къде е Михелис? – попита попът. – Трябва ни.

– Отби се в кухнята и приказва с гъщеря ти – отговори Янакос.

– Нека някой отиде да го повика; приближи се сега твоя милост, кир Янакос!

Праматаринът пристъпи крачка, целуна ръка на попа.

– На теб, Янакос, се падна тежкият жребий да бъдеш апостол Петър. Опичай си акъла! Забрави предишния човек, кръщение е това, тайно, кръщава се раб божиий Янакос и става апостол Петър! Вземи евангелието, знаеш малко четмо и писмо, там ще видиш какъв е бил Петър, какво е казал, какво е направил, ще те напътствам и аз. Криво гърво си и твоя милост, Янакос, но имаш добро сърце; забрави миналото, прекръсти се, пръгни по нов път, влез в пътя господен: не удряй вече в кантара, не продавай кукувицата за славеи, не отваряй вече писмата, за да четеш хорските тайни. Чуваши ли? Чувам и се подчинявам, да речеш.

– Чувам и се подчинявам, отче – отговори Янакос и бързо-бързо се оттегли до стената.

Уплаши се да не би дяволският му поп да почне да му вади всички кирливи ризи наяве. Но попът го съжали, млъкна; тогава Янакос доби кураж:

– Отче – каза той, – ще те помоля за нещо. Мисля, че в евангелието се казва и за едно магаренце. Когато влязъл, мисля, в Йерусалим на Връбница, Христос го яздел. Трябва ни, значи, и едно магаренце; нека това магаренце бъде моето.

– Нека бъде волята ти, Петре, ще вземем и магаренцето ти – отвърна попът и всички пригнаха да се смеят.

В този миг влезе Михелис; пълен, пухкав, румен, със стръкче щир над ухото, със златен пръстен на ръката. Беше потънал в чоха и атлаз, а бузите му горяха.

ха; беше докоснал току-що ръката на Марьорѝ и още чувстваше топлината ѝ.

– Добре дошъл, галенико наш, Михелис – каза попът, като се любуваше на бъдещия си зет. – Теб единодушно избрахме да въплътиш любимия ученик на Христа, Йоан. Голяма чест, голяма радост, Михелис; ти ще се навесваш връз гръдта Христова и ще го утешаваш; ти ще го придружиш до последния миг, до кръста, когато останалите ученици ще са се пръснали; и на теб ще повери Христос майка си.

– С твоята благословия, отче – каза Михелис и се изчерви от удоволствие; – още от малък се любувах на този апостол по иконите, беше все млад, красив, изпълнен с благост, и ми харесваше; благодаря, отче. Имаш ли да ми заръчаш нещо?

– Нищо, Михелис, душата ти е невинен гълъб, сърцето ти е изпълнено с любов; няма да посрамиш апостола, бъди благословен! Сега трябва да намерим и Юда Искаротски – каза той и заоглежда с хищно око селяните един по един.

А те потръпнаха, когато чувстваха суровия му поглед върху себе си. „Помози, Господи – шепнеше всеки, – не искам, не искам Юда!“

Погледът му се спря върху червената брада на Гипсосяца.

– Панайотарос – чу се гласът на попа, – я се приближи да те помоля за нещо.

Панайотарос разтърси рамене и дебелия си врат като вол, който иска да се отпрегне. За миг му се допря да извика: „Няма да гойда!“, но се уплаши от старейшините.

– На твоите заповеди, отче – каза той и се приближи, пристъпяйки тежко като мечка.

– Тежка е услугата, която ще поискам от теб, но няма да ни скършиш хатъра; защото, макар че изглеждаш груб и opak, сърцето ти е нежно; ти си като твърд

бадем: черупка – камък, ала дълбоко вътре е скрит сладкият бадем... Чуваш ли какво ти казвам, Панайотарос?

– Чувам, не съм глух – отвърна той и сипаничавата му мутра пламна.

Разбра какво искаха от него и се гнусеше от хитруванията и подмилкванията.

– Без Юда разпятие не става – продължи попът, – а без разпятие няма възкресение. На всяка цена, значи, някой от селяните трябва да се жертва и да бъде Юда. Теглихме жребий и жребият се падна на теб, Панайотарос!

– Юда аз не ставам! – отсече Панайотарос.

Стисна юмрук и червеното яйце се счупи, беше рохко и шепата му се изпълни с жълтък.

Чорбаджията се стресна; вдигна заканително чибук си.

– Обърка се светът! – извика той. – Няма всички тук да командват! Съвет на старейшините е това, а не хавра; взели са старейшините решение, свършено; народът трябва да се подчинява. Чуваш ли, Гипсоадецо?

– Уважавам съвета на старейшините – отвърна Панайотарос, – но не искайте от мен да предам Христа; не мога да го сторя!

Чорбаджията фучеше, пухтеше, искаше да говори, но се задушаваше. Капитанът намери сгода, сред суматохата, да напълни отново чашата си с ракия.

– Опак човек си и наопаки вземаш нещата, Панайотарос – обади се попът, като се мъчеше да смекчи гласа си. – Няма да предагеш Христос, глупчо, ами ще се престориш, уж, че си Юда, че предаваш Христа, за да можем и ние да го разпнем, а след това да го възкресим. Дебела ти е главата, ама се понапълни, ще разбереш: за да бъде спасен светът, трябва да бъде разпнат Христос; за да бъде разпнат Христос, трябва някой да го предаде... Виждаш, значи, че за да бъде спасен светът, необходим е Юда; по-необходим от всеки друг апостол. Ако липсва един апостол, няма значение; ала ако липсва

Юда, нищо не става... След Христос той е най-необходим... Разбра ли?

– Юда аз не ставам! – каза отново Панайотарос, като мачкаше в шепата си счупеното яйце. – Вие искате да ме направите Юда, аз не искам, свършено!

– Панайотарос, хайде, направи ни хатъра – обади се и учителят, – стани Юда и ще си обезсмъртиш името.

– И дядо Ладас те моли – каза капитанът, като си бършеше устните, – а пък за парите, вика, дето му дължиш, няма да ти дава зор; ще ти хариже дори, вика, лихвите...

– Не се бъркай в чужди работи, капитане! – изписка ядосано старият стипца. – Аз не съм казал нищо; Панайотарос, постъпи както Бог те просвети, аз лихви не харизвам!

Замълчаха. И тогава се чу тежкото дишане на Панайотарос, който се загърваше, сякаш се изкачваше по планина.

– Да не губим време – обади се отново капитанът, – оставете човека да го прехвърли в ума си, да го смели, тези работи не стават така на крак. Не е малко нещо да станеш Юда, тази работа иска ум и ракия, дето има една дума. Къде е Манолъдс, та да свършим?

– Видяхме го на сладки приказки с годеницата му, Ленъд; къде ти да се откъсне от нея! – каза пак Янакос.

– Тук съм – обади се целият изчервен Манолъдс, който беше влязъл незабелязано и стоеше в един ъгъл. – На ваше разположение съм, чорбаджи и старейшини.

– Ела, Манолъдс – каза попът с меден глас, – ела, благословен да си!

Манолъдс се приближи, целуна ръка на свещеника. Той беше млад мъж, рус, срамежлив, бедно облечен. Миришеше на мащерка и мляко; а сините му очи бяха изпълнени с неузразима чистота.

– Най-тежкият жребий се падна на тебе, Манолъдс – каза свещеникът с тържествен глас. – Бог избра теб да съживиш с тялото си, с гласа си, със сълзите си, свещените слова... На теб ще сложат трънения венец, теб

ще бичуват, ти ще носиш честния кръст и ще бъдеш разпнат. От днес чак до дзододина, до Страстната седмица, едно нещо трябва да имаш в ума си, Манолъдс, само едно: как да станеш достоен да понесеш тежкия товар на кръста.

– Не съм достоен... – промълви Манолъдс разтреперан.

– Никои не е достоен, но теб избра Бог.

– Не съм достоен – прошенна отново Манолъдс, – сзоден съм, докосвал съм жена, имам грешни мисли, след няколко дни ще се женя... Как мога аз да понеса страшния товар на Христа?

– Не се противи на волята божия – каза попът строго; – не, не си достоен, но божията милост прощава, усмихва се и избира; теб избра, мълчи!

Манолъдс замълча, но сърцето му биеше до пръсване; от радост и страх. Погледна през прозореца; полето се разстилаше спокойно, мокро, свежозелено, ситният гъждец беше престанал, Манолъдс вдигна очи и потръпна радостно: голяма дъга, цялата в смарагди, рубини и злато, беше увиснала във въздуха и съединяваше небото със земята.

– Да бъде волята му! – каза Манолъдс, като постави широко глан на гърдите си.

– Да се приближат сега и тримата апостоли – заповяда свещеникът, – ела и ти, Панайотарос, не се сърди; няма да те изядем. Приближете се за благословия.

Приближиха се и четиримата и се наредиха отгясно и отляво на Манолъдс. Свещеникът простря ръце над главите им.

– С божията благословия – каза той. – Духът господен да ви осени; и както набъбват през пролетта гърветата и разцъфват, така да разцъфнат, на макар и да са пълнове, сърцата ви! И да стане чудото, да ви гледат през Страстната седмица вярващите и да казват: „Това Янакос, Костандис и Михелис ли са? Не, не! Това са Петър,

Яков и Йоан.“ И да подкрепят Манолъдс с трънения венец да се изкачва по Голгота и да ги хваща страх. И да се разтrese пак земята, да потъмнее слънцето, да се раздере завесата на храма вътре в сърцата им. И да се изпълнят очите им със сълзи, да се прояснят и изведнъж да видят, че всички сме братя! И да възкръсне Христос не вече в двора на църквата, а вътре в сърцата ни. Амин!

Тримата апостоли и Манолъдс усетиха как студена пот обля телата им; коленете им се подкосиха. Сякаш във висините някакъв сокол се виеше над душите им и се изплашиха; ръцете им неволно се раздвижиха и се сплетоха; всички станаха една верига, свързани в опасността. Само Панайотарос стисна юмрук и не искаше да се хване; поглеждаше към вратата, бързаше.

– Вървете си сега – каза им свещеникът, – с благослови-ята Христова! Нов път се отваря пред вас, много труден, притегнете си поясите, прекръстете се, Бог да ви помага!

След тези му думи селяните един по един се поклониха на свещеника, поздравиха първенците и се измъкнаха през вратата. Станаха и старейшините, запротяха крака, ръце, изтръпнали им бяха, да се поразкръшат.

– С божията помощ – каза чорбаджията – всичко свърши добре; добре я оправя, измъкна ни сухи от водата. Благослови, отче!

Но тъкмо когато първенците прекрачваха прага, капитан Фортунас се плесна по бедрата и избухна в смях:

– Бре, ами че ние забравихме да изберем Магдалена!

– Не се тревожи, капитане – обади се старият чорбаджия, като преглътна слюнките си, – аз ще я поканя вкъщи и ще поговоря с нея. Мисля, че ще успея да я склоня... – добави той, като се усмихваше.

– Ако ще мърсуваш с нея, чорбаджи – каза погът, – направи го, щом като не се боиш от Бога, преди да поговориш с нея; стане ли вече Магдалена, нали разбираш, голям грях е!

– Добре, че ми каза, отче – отвърна чорбаджията и въздъхна, сякаш се бе отървал от голяма опасност.

„Проклети да сме всички – мърмореше капитан Фортунас, когато остана сам и се запусна, като се опираше тежко на тоягата си, към конака, където го беше поканил агата, да хапнат и да пишат. – За тези неща бре, трябва чисто сърце, а ние сме Содом и Гомор!“

Попът ли? Алчен, отворил е аптека, нарекъл я е църква и продава Христос на грамове; цери, казва шарлатанинът му неден, всички болести. „Каква болест имаш ти?“ – „Излъгах.“ – „Един грам Христос, толкова гроша.“ – „Откраднах.“ – „Драм и половина Христос, толкова.“ – „Ти? – „Убих.“ – „А, тежка болест, нещастнико. Ще вземеш вечерта, преди лягане, пет грама Христос, струва скъпо, толкова.“ – „Не може ли по-малко, отче?“ – „Това е тарифата; плащай, иначе ще отидеш в гръното на ага.“ И му показва картините, дето ги има в джюкяна си и дето показват ага, с огньовете и вили, и дяволи, и клиентът трепери и отваря кесията си...

Старият Патриархеас ли? Същинска свиня, корем от главата до петите; и главата му дори е пълна с черва. Ако туриш от една страна всичко, което е изял през живота си, и от друга – всичко, което е избълвал през устата си или отдолу, ще се издигнат две огромни планини само мръсотия. Така ще се представи утре, с двете планини отляво и отдясно, на Бога.

Хаджи Николис, даскалът ли? Половин порция, горкият, беден, с грозна мутра, страхлив, с очилца – и си мисли, че е Александър Велики. Носи хартиен шлем и пълни главата на децата с хартиени шлемове. Какво можеш да очакваш? Даскал.

Старият Ладас ли? Чифутин, мошеник, нещастник, седи върху бъчвите си с вино, върху кюповете си със зехтин и върху чувалите с брашно и умира от глад. Той

именно казал на жена си една вечер, когато имали гости: „Жено, опечи едно яйце, ще ядем седмина“. Живее гладен, жаген, с гол задник, бос – защо? За да пукне богат! Пфу, да се не види макар!

А пък, ако питаш и за мен! От кол и въже съм! Трябват ти щипци, за да не се изцапаш. Какво ли не съм ял, пил, окрал, убил, обезчестил през живота си! Кога сварих всичко това? Море, да са живи и здрави ръцете ми, краката ми, устата ми, кръстът ми – добре поработиха, благословени да са!“

Говореше си сам капитан Фортунас, потропваше с тоягата си по камъните и слизаше надолу. Беше свалил калпака си и го носеше в ръка, защото се беше сгорещил. Спря се пред конака на агата, изплю се; така беше свикнал да прави винаги, за да си изкара яда; сякаш плюеше върху всичко турско, сякаш вдигаше едно съвсем мъничко знаме на свободата и ставаше за миг свободен.

Изплю се, изкара си яда, а след това почука на вратата; преглътна доволен слюнките си; добре ще си хапне, добре ще си пиёне, добър човек беше агата, щедър, и ще си стегнат пак главите с кърпи, за да не се пръснат, и ще пият с водни чаши ракия.

Налъми затрополиха по двора, ситни стъпчици, вратата се отвори; старата робиня на агата, Марта гърбавичката, поздрави с кисела мутра капитана.

– Ако вярваш в Христа, капитане – каза му тя, – не се напивайте пак, не издържам вече, не издържам!

Капитанът се засмя; погали нежно гърбичката ѝ.

– Не бери грижа, кирà Марта, няма да се напием; и ако пък се напием, няма да повръщаме; и ако пък повърнем, ще ни донесеш легена, та да не изцапаме одаята. Имаш думата ми!

И като рече това, прекрачи гордо прага.

НИКОС КАЗАНДЗАКИС
ХРИСТОС ОТНОВО РАЗПНАТ

Превод *Георги Куфов*
Редактор *Мария Чунчева*
Коректор *Снежана Бошнакова*
Дизайн на корицата *Яна Аргиропулос*
Предпечат *Ивайла Пеева*

Гръцка. Трето издание.
Формат 60×90/16
Печатни коли 33
ISBN 978-619-164-433-9

Издава

enthusiast

Запазена марка
на „Алто комюникейшънс енд пбблишинг“ ООД

София, ул. „Кракра“ № 20
тел.: 02/ 943 87 16
email: office@enthusiast.bg
Книгите на „Ентусиаст“ можете да закупите от
www.enthusiast.bg

Печат АБАГАР АД

*Защото, да го знаеш, и в най-далечната пустиня
едно добро дело намира отзвук в целия свят.*

Творчеството на Казандзакис е рядък и
обогатяващ живота поток от импресии.

Kirkus Review

www.enthusiast.bg

9 786191 644339

Цена: 28 лв.